

FILLÉRTÁR

mindennemű közhasznú ismeretek terjesztésére.

36.)

Kijön minden szombaton

(November 1-jén, 1834.)

M u m i a.

Az egiptomiak vallásos szokásból balzsamozták be haltjaikat, kivált minthogy fájok nem vala azoknak elégetésére, a' Nilus' kiadásai pedig meggátlák az eltemetést. A' bebalzsamozás által azt is akarták egyszer'smind elérni, hogy a' test meg ne rothadjon. Az ilyen test neveztetik mumiának. Szine idővel barnára változván, oly keménnyé válik mint a' fa, és gyenge fűszer-illatot éreztet. Az egész test keskeny pamut és különböző színű leplekkel takartatott be, de az arculat rendesen nyíltan hagyatott, 's néha oly épségben maradt meg, hogy, kivált a' szemek, egész alakjokat megtarták. A' leplek oly erősen kötöttek a' testre, 's a' hosszú idő' lefolyta alatt annyira áthatá a' balzsam, hogy a' testel ugyanazon tömeggé válottnak látszik.

A' mumiák találtak Egiptom' közép részében, vagy a' világszerte híres pyramisokban, vagy azoknak közelében föld alatt. A' bebalzsamozás körülbelől ebből állott. Tulajdonképen ehhez rendelt és kitanított emberek kivevék a' testnek belsejét, egy vashoroggal kiszedék az agyvelőt az orrlyukon, 's balzsam nedvet öntének a' homloküregbe. A' belek megtisztítatván és pálmá-pálínkával megmosatván, ismét visszarakattak a' testbe, melly azután 70 napig tartatott salétromban; ekkor kezdődött a' tulajdonkénti bebalzsamozás: a' test' alsó része ellátott balzsammal, a' testre cézdrusgyantába, jószagu és balzsamos olajba mártott leplek borongattattak. A' költség sokra ment, azért csak az előkelőbbek' és gazdagabbak' testeit balzsamoztattak be. A' test ezután különböző festéssel ékesített koporsóba tétetett, 's a' fedél, melly gyakran drága kövekkel volt kirakva, vagy szinte jeles festéssel díszesítve, ráborítatott. Leginkább byszusból készült a' koporsó-fedel, és igen mesterségesen szerkeztetett össze.

Egyébiránt ocsóbb neme is vala a' balzsamozásnak, nem vétetvén ki a' belrészek, hanem csak czedrusgyantával fecskendeztetvén meg a' test; ezután darab ideig salétromban tartatván, végre pedig, bizonyos gumminedvel nyirkosított leplekbe takartatván. Még egyszerűbb volt egy harmadik mód a' legszegényebbek' számára; a' test ugyan is 70 napig tartatott salétromban, azután koporsóba tétetett.

Az emberi testen kívül az állatok tisztelt Ibis madáréból is mumiát csináltak a' régi egiptomiak. Ezt a' mumiát edényben tarták 's minden halottal eltemetének egyet; a' honnan ma is minden egiptomi halott mellett találtatik. *Cail-liand* 1823 két mumiát nyitván fel Párisban, egyiket hétszeresen találta leplekkel betakarva, másinak lelei közt, ugy belsejében is, fűrészpört lele balzsam helyett, melly által a' test megőriztett a' rothadástól; sőt a' barna szín helyett is sárga szine vala.

Most is divatban vagyon még nagyragu személyek' testeit bebalzsamozni, 's különböző helyeken különböző módon igyekeznek a' testet rothadástól megóvni. 24. számunkban előadók, mint tartatnak a' halottak a' palermói kriptában. A' mesterséges mumiákon kívül természetesek is vagynak, mint például a' brémai templomban, és a' sz. bernáthegyi kolostorban (lásd 7. sz.)

Említést érdemel itt egyszer'smind a' nápolyi kripta is, mellyben szinte megmaradnak a' holttestek. A' nápolyiak csudálatosan gyakoroltatják ezekkel a' feltámadást minden esztendőben. Egy szemtanu azt beszéli e' szertartásról: Adott jelre felásatnak a' halottak a' templom' belsejének homokos földéből, hol négyszegletű gödrökben fekszenek, de mellyek a' kövezeten egy lábnyira domborodnak ki, valami 4 láb mélységűek, és giardinetti-nek, kis kerteknek, neveztetetnek. Bemenvén egy templomba, mond az értesítő, a' tor-

longva csődült néppel különös látmány ötlék szemembe. A' fal' hosszában végig felállítva voltak a' halottak szobronként, 's annál mélyebb gondolatokba látszottak merülteknek, minél élénkebb lön körülök a' zaj és mozgás. Fejeik, lábaik és kezeik szabadon hagyatván, különben tisztességesen voltak öltöztetve; némelyek egészen megtarták vonásaikat, és csak úgy lehetett nézni mint haláluk' napján, a' hús mindnyájokon beszáradt, — mindenikre fel vala írva neve 's halálának datuma. A' jelen volt élők' arczaik öröm ragyogott, 's a' nép számtalan sokasággal toladott be. Az asszonyok, sokkal többen mint férfiak, a' templom' egyik végéről a' másokra futkostak, keresvén a' halottak közt övéiket; ha végre megtalálták fijaikat, bátyjaikat 's a' t. a' legkülönösebb és furesább megjegyzéseket lehete tőlök hallani. „Jere csak Teresa“ kiáltá egy fiatal özvegy társnéjához, „jere; nézd megholt férjemet, még most is megvan haja 's foga; bizony még most is szép.“ Valaki mondá neki; hallgasson, mert szavaira fel talál támadni — 's ő rögtön el is hallgatván tovább ment. A' halottak' ilyen kiállítását alatt minden templom tömve bámuló néppel, úgy hogy az ajtókra öröket kell állítani rendtartás végett. Kiállítás után ismét leraktnak a' halottak kis kertjeikbe, következő évig, mikor ismét felszedetnek ugyanazon napon. Mi Nápoly' utczáiban ezen idő alatt történik, öszhangzatban vagyon a' templombelivel. A' czukrászok, fűszerárusok ellátják boltjaikat czukor-halottakkal, úgy hogy nálok másolatban láthatni a' templom' belsejét. A' Toledo utczáiban számtalan gyermeket szemlélhetni, részint kaponyát, részint czombot, kezét és lábat nyalogatni, mert nekik a' halottak' napja a' czukor-süteményre nézve épen az, mi nálunk kalácsra nézve a' karácsony. Többek közt egy hatesztendő egészséges, verespofók fücskát láttam, ki gyönyörű vonásaival Raphaelnek akármelyik képében figurálhatott, volna, hogy egy czukor-halálfejet nyalogatott, oly nagyot mint önnön feje. Ezen két fej közötti kontraszt rendkívüli látmány vala; a' kis nyaláknak eszébe sem jutott, hogy a' halál egykor visszapótolja ezt neki.

A' mumiákat hajdan orvosság gyanánt is használták balzsamjok miatt, de ez régen kiment már divathól. Drezdában két mumia van

tökéletes épségben 's a' legdrágábbak közé számíthatnak. A' magyar nemzeti muzeumban is láthatni egyet. —

L á n c z h í d.

(Folytatás a' 30. számhoz.)

Nagyobb hidak' építésénél sok nehézségek gyűlnek össze, melyeket eddig száz meg százféle terv után nagy költséggel lehetett meggyőzni; 's még úgy sem mindenkor ezelnek megfelelőleg.

Egy tökéletes hídnak ezen három fő tulajdonsággal kell birnia: a) Biztos és alkalmas átjárást engedjen. b) A' viz' folyamának minél kevesb gátot vessen. c) A' bele öntött költséghez képest minél tartósabb legyen.

A' legfőbb akadályok, melyek ezen három tulajdonságnak ellenteszegülnek: a) A' partnak nem kedvező minémüése, kivált ha igen alacsony. Ha ezen esetben a' vizgát-veté' elkerülése végett széles hídboltokkal kapcsolatik össze a' két part, alkalmatlan hegygé válik a' híd; ha pedig nyilasok nélkül készítetik, vizdagályokat okozhat, 's végre maga is beomlik. b) A' szükséges építményszerek, melyeket ha távolról kell hozni, a' költség szerfelett nagy. A' mesteriség ugyan sok esetben kipótolja e' hiányt, de csak akkor, ha az ország' lakosi az ehez megkivántató mesteriségi ügyességgel birnak.

Ezen körülmények' különbsége szerint az építésnemének is minden országban másnak kell lennie. Innen van, hogy hegyes tartományokban fahidak építetnek, mert a' sziklás partok jó talajt képeznek, az erdőség pedig biztosít a' fára nézve. Mind e' mellett is nagy költséggel járnak az ilyen hidak, még sem tartósak.

Más országokban bőven lévén a' kő 's ügyes mesterember, a' külpompára is néznek, 's így természetesen kőhidak építetnek. De ha ezek már köves országokban is sokba kerülnek, mennyivel inkább egy azzal és mesteremberrel szűkölködőben. E' felett az ilyen' híd' szépségének gyakran feláldoztatik a' nagyobb boltozat.

A' kövek' csekélyebb hasznúsága 's iránylag drágábsága más országokban, hol a' mes-

terségi ügyesség igen magas fokra hágott, vassal pótoltatik ki; de noha ezen nemből a legmerészebb művek tétettek 's a legnagyobb nehézségek győzettek meg, mindig fennmarad a kérdés: a' vashidnak tartóssága állandó lesz-e? Az pedig minden kétségen kívül van, hogy nem minden országban kaphatni chez jó anyagot; 's ily merész munkába nem mindenütt lehet fogni.

A' jelen században a' hidépítésnél egy igen egyszerű ideája marad fenn a' kivitelnek Európa' statusaira nézve, t. i. a' *lánccsra rakott hid*, melly lánccsnak oly erősnek kell lennie, hogy semmi teher alatt el ne szakadjon 's átfoglalási pontjain elegendő tartóssággal bírjon. Mint-hogy az építés' ezen nemében a' fő alkotórészek elszakadhatósága, vagy elszakadhatatlansága forog kérdésben, 's épen ezen tekintetben tétethetnek a' legesalhatatlanabb próbák, a' szükséges elővigyázat mellett, valóban legtöbb biztosságot ígér e' neme az építésnek. Mivel továbbá a' nagyobb távolság, mellyre a' lánccs kihúztatik, csak önsúlyát nehezíti 's a' reá kerülő teherét, ez pedig a' lánccsnak nagyobb erejét 's több helyen megerősítését kívánja, a' mit tenni mindenkor lehet, azzal is előbb való ezen építés' neme, hogy a' hid' nyílásai sokkal nagyobbakra hagyathatnak mint más nemből; és mivel a' *hidoszlopok*' leverése igen sok nehézséggel jár, ez az ilyen költséget is megkíméli. Leginkább is alkalmaztatható ezen neme a' hidnak, mert a' körülmények' különbsége más más országokban csak kevés változtatást kíván az építésben, melly a' dolog' velejére nézve befolyás nélkül marad. Végre azt is tanítja a' tapasztalás, hogy a' lánccshíd legkevesebbe kerül, mivel a' legnagyobb pontossággal lehet előre kiszámolni minden résznek szükséges erejét; mi, legalább ily nagy mértékben, más hídnál el nem érhető; az építmény pedig, akár-milyen alakba öntsék különböző mesterek, mindig igen egyszerű marad, 's azért mindenkor könnyen megítélthető.

Kívánatos volna több próbákat tenni apróbb lánccshidak' építésével, egy részről a' végett, hogy ezen nemével a' hidnak minél közelebről megismérkednénk, egyszer'smind pedig a' kétséges körülményekre nézve világosságot nyernénk, más részről, hogy kitanulnánk, mint lehet kevesebb költséggel, de még is czélnak megfelelőleg, ezen

egyszerű ideának kiviteléhez fogni. Mert nem tagadhatni, hogy az építés' ezen neme az alapideára nézve mindenütt ugyanaz, de a' kivitelben egyszerűbb, biztossabb 's kevésbé költséges lehet, mit már további előmenetelnek lehet tekinteni. Így p. o. a' Bécsben 1824 állított kis lánccshidnál próba tétetett, ha valjon nem lenne-e czélirányosabb, vasrudak helyett vasdrótot használni, mivel, mint tudva van, kevésbé szakadozik a' vas ezen alakban, és sok munka megkíméltetik, ha a' kinyújtott test egy szakadatlan egészből áll, mint ha egyes tagokból rakatik össze. De magának a' sodronynak szakadhatóságáról is annyival szükségesebb vala próbát tenni, mivel e' felől nagy bizonytalanságban voltak az építők.

A' sodrony tehát kétféleképen próbáltatott meg: először két darabnak vége összekötetett, valami 3 hivelyknyire tétetvén egymásra, és finomabb sodronnyal tekeretvén körül, azután két hengerkarikába húzatott, mellynek egyike felül erősítetett meg, másika pedig egy mérleggel volt ellátva 's ebbe rakatott a' nehezék. A' próbából az sült ki, hogy a' sodrony soha sem a' henger' karikán szakadt el, hanem függőleges irányában 's ott, hol össze vala kötve, tartósabb volt mint egyebütt, mert a' kötésnél sem szakadt el soha. Másik próbánál csak egy szál sodrony vétetett elő, melly egy gerendába besrófoltatott, 's a' teher' lefüggő végére alkalmaztatott; a' tapasztalás itt is azt mutatta, hogy a' besrófolás mit sem ártott neki, mert mindig másutt szakadt el.

Ezen megnyugtató 's örvendeztető próbák után esakugyan sodrony választatott a' hidépítéshez, még pedig úgy, hogy nyugvó teher 152 fontot bírván el a' drót, zökkenőt pedig 140-et, nagyobb teher' esetére p. o. ha száz mázsa kerülne a' hidra, minden egyes drótra csak 80 font teher jutna, úgy hogy minden egyes drótnak még 60 fontnyi ereje maradt felesleg a' zökkenő terhekre. De minthogy a' sodrony nem czélirányosan nyújtatik ki, hanem mint a' minap adott képünkön is látható, a' két oszlop között meghajlik, és így csak felényi terhet bír el mint ha egyenesen volna kihuzva, kétszer annyi sodronnyt kelle összerakni, t. i. így meghajolva csak 100 mázsát bírván el, annyit, a' mennyi vizirányos vonalban 200 mázsát bírna

el. Magának a' hidnak nehézsége oly csekély, hogy a' reá kerülendő teheréhez képest számba sem jöhet.

Az ilyen sodronyláncz mellett az a' nyereség is van, hogy oly hosszúra lehet nyújtani, a' milyenre tetszik, 's így bár mily nagy távolságra is minden megszakadás nélkül folytathatni. Az idő viszontagsága természetesen veszedelmes behatással birhatna az ilyen hídra, de ez ellen igen jó kenőcs használtatik olaj festékből, melly magát az egybefoglalásoknál beveszi 's időről időre meg is újíthatatik, ha szükséges. Ezen felül nagyobb hidak' építésénél igen czélirányos lenne 1-ör a' sodronyt, midőn felhúztatik, állati zsiradékkal kent ronggyal megdörgölni; 2-or minekutána kész a' hid, kátrános zsineggel körültekerni a' lánczokat, mint a' hajó' köteleit szokás. De ha feltesszük is, hogy néha új lánczokat kellene felhúzni, a' hidnak ezen neme még is jobb marad minden másnemű hidaknál, mert a' ráfordított tőke' kamatai többet behoznak, mint ezen kijavítási költségre szükséges. —

G á z v i l á g í t á s.

Kőszenes hydrogenium' vagy kőszéngáz' nyeresé végett, hogy az világosításra fordítassék, nagy vas hengerekbe, mellyek lombikoknak nevezetnek, tétetik a' kőszén, 's a' kifejtődött légszesz vascsapokon által egy vagy több edények' nyílásába eresztetik, mellyek azt magokba gyűjtik és megtisztítják. Ha a' lombikok kőszénnel, megtöltvék, levegő hathatatlanokká tétetvék és tűz rakatott alájok, ez a' gázos productumot vizes lugsós nedvességgel, kátránnal 's a' t. kihajtja. A' csepegő nedv külön edénybe szedetik, a' légszesz (gáz) pedig csövek által a' gázfogóba vezetetik, hol megmosatik 's mind addig hagyatik, míg használatra szükséges. A' légszesz-tartóbul ismét más csövek nyulnak ki, mellyek a' légszeszt több ágakon szétvezetik rendeltetése' helyére, a' világosításra. A' csöveknek végei apró nyílásokkal ellátvák, 's az ezekből kifolyó égő gáz nyugodtan és tisztán világít, míg csak egészen ki nem fogy. Minden a' gáztartóbul kimenő cső úgy

van alkalmaztatva, hogy a' gáz' kifolyását kaskasok által lehet kormányozni. A' lámpák különböző módon vagynak elkészülve. Vagy egyszerű nyílással végződik egy cső, mellyből a' légszesz kis folyam' alakjában nyomul ki, és ha egyszer meggyújtott, mindaddig a' légszesz világgal ég, míg csak foly; vagy két bádog és réz csöven, de mellyek egy közép pontuak 's egymás mellett kevés távolságra állanak, vezetetik ki. Az a' gáz, melly a' két henger közt felemelkedik, argandi lámpát képez, 's ahöz a' levegőnek mind belső mind külső hozzájárulása van. Az egy középpontu csöveket be is zárják hegyeciknél, egy átlukkattott karikán eresztetvén ki a' gáz, hol aztán apró lángokat képez.

A' mi légszeszvilágítási készülletünk, melly a' képen elő van terjesztve, apró dolgok' vagy környékek' megvilágítására szolgál. Áll pedig e' következő nagyobb, figgyelmet érdemlő részekből.

Fig. 1. a' lombik - kemenceze, mellyben a' kőszén destilláltatik. Építve téglából vagyon, 's azon téglák, mellyek közvetlenül kitétetvék a' tűz' erejének, tűzhathatatlanok 's agyagból csináltatnak.

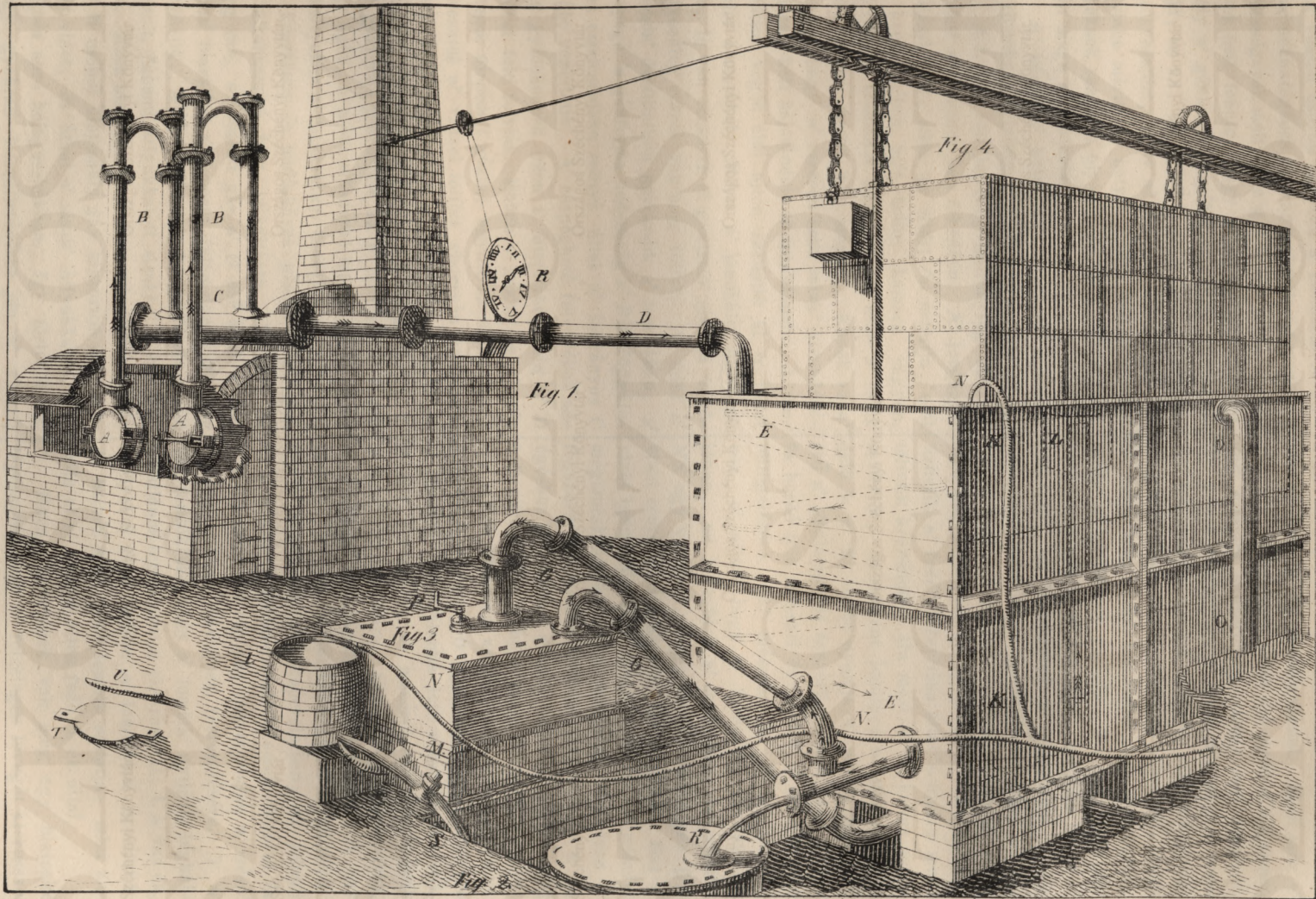
Fig. 2. a' kátrántartó, melly a' kátránt 's a' kőszénleeresztésnek más terményeit magába fogadja. Ez egy üreg, öntött vasból készült, öntött vasfedővel bezárt henger. Egy kis nyílása is vagyon a' levegő' kieresztésére, mikor a' nedv belészivárog.

Fig. 3. a' mészmüszér, melly a' tisztátalan kőszéngázt megtisztítja, hogy használhatóvá legyen. Ez öntött vaslapokból vagyon összerakva.

Fig. 4. a' gáztartó, vagy befogadó, mikor már a' gáz meg vagyon tisztulva; ebből szedetik vagy folytatik ki tetszés szerinti használatra. Ennek két fő része vagyon, tudnillik egy nagy belső, alól nyitott üreg-edény vaslapból, a' gáz' befogadására, 's egy külső még nagyobb edény öntött vaslapból, mellybe az első edény fel van akasztva. A' másik vagy a' csatorna azon vizet fogja magában, mellyel a' gáz elzáratik. A' belső edény, melly a' gázt magába veszi, kötelen vagy lánczon hengerkarikán függ két két nehezéssel, mellyek nem igen kisebbek a' gáztartóéinál. Nagyobb súlyosságával megki-

Mumia.

Gázvilágítás-készület.

vántató mennyiségben nyomja a gáztartó a gázt ki a vezető csövön egészen a lámpába. A lánczok nehézségének azon anyag fajlagi (specifica) nehézségével, melyből a gáztartókészült, egyenlőnek kell lennie, hogy ez a víz mennyiséget, mely a gáztartót helyéből mozdítja, visszapótolja; az az, mi ugyan annyit tesz, azon nehezékesztést, mely a gáztartóval történik, ha a vízbe mártatik, helyre üsse. Az ellennehezékeknek csaknem oly súlyosoknak kell lenniök, mint maga a gáztartó.

A készülék különböző részeinek operatioi a következő felvilágosításból nyilvánosulnak ki.

AA. két vas lombik, látiránylag egymás mellett a kemenczében feküdvén. A lombikok nyílásai előtt, mint az eltört fal mutatja, alól a kemenczében egy boltos kamara vagon, melybe a munkálat bevégeződése után a salak hül, és ott marad míg meghül. Ennek az a haszna, hogy a veresen izzó salak kiszedésével nem kell bajoskodnia a munkásnak. A kemencze végén álló ajtón szedetük ki a tüzet kiálló kamarából. Mikor a munkálat elkezdődik, le van eresztve a gáztartó sisakja 's következőleg vízzel van meg töltve. A mint a köszén' destillatioja nevededik a lombikban, a csepegő 's gázforma nedvesség a BB függőleges emelesőalaku csövek által a latirányos C csöbe vezetetik. A csepeghető folyadékok addig gyülekeznek ezen C ülepítőbe, míg a D csövet tele folyják. Ebben a gázzal és a még le nem ülepedett gőzzel együtt az E kigyócsőn keresztül a vízzel töltött cisternán átmennek. Ezen úton megsűrűdik a gőz egészen; 's az előállott folyadék a kátrántartóba gyül fig. 2. A gázforma productum az F csövön, az E cső egy ágán, a mész műszerbe megy fig. 3. Ezen alkattyuban a mésvízzel összejön a légszesz, a kénsavany és bűdösköves gáztól megtisztult 's alkalmatossá lesz világitásra. Mihelyt ez meg van, a tisztult gáz a G cső által a cisterna fenekéről egyenesen felemelkedő H csöbe nyomatik, mely felül egy hengerforma, alól nyitott, finomul átlukkatott sisakkal I fedeztetik. Ezen sisaknak alsó része a vízbe nyúlik. A H csőből kinyomuló gáz kiszorítja a sisakbeli vizet, és áthat a sisak átlukkatott alsó részén apró hójagocskákban. Így történik az, hogy gyakran összeilletődésbe jön a vízzel,

még tökéletesebben megtisztalván minden idegen nemű részekről. A fő tisztulás a mosó műszerben történt fig. 3. a mésvízzel. Most már a gáztartó mozogható része alá gyül a légszesz, míg annyira szaporodik, hogy azt felemeli. Ily módon folytatódik a munkálat, míg a lombik köszénéből minden elszálló rész kihajtatik. A gáztartónak haszna főképen abban áll, hogy a majd több majd kevesebb gázt kiegyenlíti, mely a lombikban fejtődz. Ha sok légszeszt bontakoztatnak ki a lombikok, magába veszi a gáztartó; ha kevesebb a légfolyam, ezen edénynek nehézsége kiszorítja a gázt a kakkal kinyitott csövön. Vége lévén a munkálatnak 's meghülvén egykissé a lombik, kiürítetik a fedél felnyitása által 's újolag megtöltetik köszénnel. Ha most a fő kakas megnyitattik, lassanként lesüljed a gáztartó fedele 's a K csöbe nyomja a gázt, mely fő cső a gázlámpával összefüggésben áll. L egy fa hordó tele mésszel és vízzel a mosóműszer töltögetésére. A mésvíz az M görbe csövön, a nélkül hogy a levegővel közösülésbe jönne, az L csőből a mosóműszerbe vitetik. NN egy víztömlő, hogy mikor szükséges friss vizet eressen a gáztartó cisternájába. Ezt a vizet igen szükséges tisztával felváltani mihelyt megmocsosodik, mert különben nem lesz a légszesz tökéletesen tisztán megmosva, 's az égéskor kellemetlen szagot fog adni. Ugy meg kell ujitani néha néha a mosó műszer tartalmát is, mihez hasonlólag az N tömlő által vezetetik a szükséges vizet. O egy tágas cső, mellyen a cisterna tisztátalanná lett vize kieresztetik. P egy pereszlen, a mosóműszer tartalmának olykori felkavarására. QQ egy pár vaspálcza, a gáztartó mozgásának rendezésére. R egy mutató, nyellel és karikahengerrel a gáztartó egyik kerekével összekapcsolatban; ez jelenti ki a gáztartó kubik-tartalmát emelkedésével és leszállásával. S egy tág csövet mutat, a mész feloszolhatatlan részeinek leeresztésére. T a vas lombikfedő, hogy a lombik nyílását léghatathatatlanná tegye pontos elzárásával; U a vas ék, mellyel a fedő erősen a lombikhoz szorítatik. A balkéz felől lévő lombik mutatja, mint záratik el a levegő ellen fedő 's ék által.

Ezen gáztartónak van még egy biztosító légcsapja, hogy a felesleges levegőt kiereszse,

melly a' gáznak gondatlan készítése miatt még akkor is kifejtődzik, mikor már a' légszeszbe-fogadó tele van. Ezt nem lehetett a' rajzolat-on előadni. Levezeti ez azon felesleges gázt, mely a' légszesztartó körében gyült össze, kívül nyulván az épületen a' szabad levegőre.

Kik ezen készüléket elevenen nem látják, alig képzelhetik, mily könnyűséggel megy az egész munkalat. A' gáz fajlagos könnyűsége szerint egyenesen száll fel, 's égésekor sem szagot nem ereszt, sem az atmospherát meg nem vesztegeti; lángjának tisztasága oly nagy, hogy a' felébe tartott papirost sem mocskosítja be; de semmi más kellemetlen hulladékokkal sem jár mint a' közönséges gyertyavilág. Mindazon hírek, melyek veszedelmes létéről terjedeztek, csak haszontalan mesék, mert minden ártalmassága abban áll, hogy ha a' gáz nem tiszta, szikrákat hány az égéskor és perczeg; 's ekkor szaga is van, de csak a' szoba' magasabb levegőjében észrevehető; befutja az érczet, megsérti a' képek' színét, 's az egészségre nézve is kártékony; de mind ezek nem történnek a' tiszta gáznál.

Minthogy pedig a' gázvilágítás minden másfélét sokkal meghalad olcsóságban, tisztaságban, fényességben, kiszámolhatatlan hasznot hajt a' status' gazdaságára, mint a' magános polgárokéra is; 's a' czélnak tökéletesen megfelelővén ezen tekintetben kívánni sem lehet többet. Utczák, házak, boltok, templomok, kikötők, szóval mind az mi kivilágosítást kíván, a' legezédirányosabban láttathatik el gázfénnyel, 's mi ezelőtt csak jámbor ohajtásnak látszhatott volna, többé nem problema; még csak 20 esztendő előtt is hihetetlennek tetszett az utczákat ezzel világosítani, és most már Európának főbb városai tündérelig ragyognak a' gázlámpáktól éjszakánként, temérdek költséget kimélvén meg a' statusnak, mely azelőtt sikertelenül égett el.

Az újabb kornak ezen szerencsés talál-mánya hazánkban is divatba jött már, és nem csak főbb városainknak, mint Pestnek, szép boltjai 's jelesebb utczái ragyognak kellemes fényben, hanem apróbb városainkban is örvendeztetőleg ötlük imitt amott fel nyájas világával. Nagyon ohajtatós, hogy minél előbb elterjedvén 's közhasználatuvá lévén, a' faggyu, olaj 's egyéb fejbőditő bűdös mécesek kialudjanak előtte.

K l a v i r o z á s.

Minden klavirjátészó szavatoló (declamator); a' miv költeménye, keze a' nyelve, az instrumentum hangja. Ha hangja (instrumentuma) tisztátalan, durva, kelletlen, visító, harsogó, tompa, vagy nyelve (kezeli) botlakozó, nehéz, nem hajlékony, lehetetlen művészeti fogamatot eszközölnie.

Egy hiány mindent megront itt, és csak az egész teszi a' tökéletes előadást. — A' hangszernek és kéznek minden érzést ki kell nyomnia. A' belvágakodás' leghalkabb lehellete, az érzelem' legszelidebb lengése, az indulat' leggyenyébb mozgalma valamint az óriási szenvedély' vihara, a' hevület' tüzes felháborodása, az erős érczet' izzó kirohanása, a' gyorsaság' hirtelen repülése, mellyel szélsébségben nyargaltatik végig a' kultsokon, számlálhatatlan hangoztatása ugyanazon egy hangnak, a' leggyorsabb reszketeg (triller) most emelkedve majd leszállva, mind a' legnagyobb tisztasággal, ke-rekdedséggel, tökélyvel, könnyűséggel és világossággal, 's az árnyékolat' minden lépcsőivel kiadandó; ez az alapfeltétel, melly mulhatatlanul szükséges, minden többi csak mellékes, de elhagyhatatlan fő törvény.

A' kéznek szerencsés alkottatása, szorgalom, fáradhatatlanság, férjfiás állhatat, juttatnak a' czélra 's egy Eberhard', Müller', Hummel' felséges leczkéi adnak gazdagon alkalmat, hogy ezen czélra érhesünk — 's mennyire elmulasztatik ez! Hány nagyobb 's apróbb gyermekek játszanak szüleiknek 's a' vendegéknak örömére lengyelt, marsot, operadarabokat, holott két kézzel egy scálát sem tudnak, még kevésbé egy szabályos kettősfutást, vagy becsületes reszketeget. Fordítatnék csak nagyobb figyelem reá, 's gondoltatnék meg mily mulhatatlanul szükséges leczkéket játszani, nem lenne a' hozzáértők' számkodására méltó oly számtalan ékes kontár, ragyogó majom. Jelen korunknak nyavalyája a' könnyűség, 's a' tökélynek szép virága napról napra inkább hervad, ezen szörnyetegnek mér-ges lehetől illetetvén. Az ujjrakásnak mily nagy hátramaradása, a' mivészet' ezen nagy fejezetének. Az ujjrakás hadifortély, 's ki ezt nem tudja, annak vesztenie kell. A' hangláb (takt) életere a' játék' testének, ha ez nem

jár egyenlőleg, egész test beteg; de az elragadtatás' mámorában az érzet elhatalmazván, az ember' életere is tüzesebben ver a' testben. Így lehet a' hanglábót is változtatni, midőn a' belső élet' magasabb tekintete össze ütközik a' hideg szabályossággal, midőn a' hiba levetkezik természetéből és szépséggé válik. Ennyit a' játék mechanismusáról. De ez még csak a' test, a' léleknek háza. Test nélkül nem nyilatkozhatnak a' lélek, de lélek nélkül csontváz a' test; ha a' szellemi lehellet hibázik, mozgatlannak a' tagok és halvák. A' mivész' indulatja, phantaziája, érzése, az ihletelés' szent tüze fujják a' clavirba az élethelletet 's a' hangok' csontvázát életelevenségű felséges testé teszik, előszóllítván a' meredtség éjszakás országából. Itt a' játszónak költővé kell lennie, vagy örökre semmi marad. Ha nem él benne a' magasb ihlet, ha keblében nincsen aetheri sugár' szikrája, melly egy Tassonak, Schillernek, Pindárnak, Rapháelnek, Angelónak, Correggiának, Phidiásnak, Canovának keblét dagasztá, ha őtet is át nem hatá egy istenség: elkoptathatja ujját az örök szépség' ajtaján, az neki meg nem nyílik, 's kizárva marad a' magasb rendeltetésűektől. Azért minthogy az életszikra hibázik, sok mivésznek játéka hasonló azon ábrázathoz, melly a' legtisztább vonások a' legfökelelesb idom, a' legszorosabb szabályosság mellett is valami türhetetlen meredtséggel 's idegenítővel bír, 's mindig valami fabábra emlékeztet. Az valami vértelen kísértet csalékony emberi alakban, korinthy menyasszony sziv nélkül.

Gondolatok a' házasságról.

A' házasság, az a' jobb világbeli szép jelenet, legédesb kötél, melly bennünket hazához és emberiséghez csatol.

A' boldog, megelégedett házasság legbecsesb jutalma 's kincse a' cseudes életnek.

A' boldog házasságok oszlopai a' statusnak, palladiumai az emberiségnek. Az emberiség nem kételkedhetik boldogságán, míg az szerencsés egyes családok' apolgtására lehet bizva. Az a' jó 's hű statuspolgár, ki nejét és gyermekeit legnagyobb gazdagságnak tartja; az a' legtüzesebb és lelkesebb hazafi, kit neje 's gyermekei iránt vonzódo szerelme tett azzá.

Kazinczy azt mondja: Boldog, ki megelégedve él a' neki jutott áldással, 's a' hol tőle kitelik, mással jót tesz, öröme virasztja azt a' reg, 's kedves álmot hoz reá az éj; de kétszer boldog, ki oly hitvessel osztja fel örömeit, kit szépség ékesít 's minden más dísz.

Egy szép 's erényes hölgyet birni, annyi mint igazán boldognak lenni; egy nemes, vigelmű 's ártatlan nőt szeretni, 's a' hűhöz hűven ragaszkodni, égi édelet. — Vajha minden hölgy tudná 's érezné, mit tegyen, megelégedve 's tiszta öntudással egy szerencsésített, nemes férjfiunak karjai közt nyugodni.

Legszebb 's legtartósb boldogság a' házi boldogság, mert ez a' csendes örömeknek csaknem szakadatlan lánczából áll, még pedig oly örömeknek lánczából, mellyek csak egy pár lénytől függvén, mindenkor eszközölhetők.

Minden világi szerencse értéktelen, ha házi körünkben nem tesz bennünket boldogokká.

A' csendes házi kör oly palota, mellyben az életboldogság királyilag lakik.

Mit érnek szerencsejövők, tudomány 's világi tekintet, ha házi örömeink nincsenek? Az igazi boldogságot csak az asszonyi nem nemesbjei és jobbjai teremtik számunkra, mivel nemesak megkönnyítik az élet' gondjait és terheit, hanem finom 's gyengéd érzelmekkel mind az iránt, a' mi nemesb, megszépítik a' társaságos életet.

Öröm jutott oly férj' hölgyének is, ki háza' rejtékében él 's egyenlő csendes napoknak füzőgeti viráglánczait.

Egy nemes hölgy' ajkain az élet' füzere illatoz, sokak és szépek azon adományok, mellyeket kezéből pirulás nélkül elfogadhatunk.

Egy méltósággal teljes nő diadalma a' szellemi létnek 's nem csak a' látható világban idvezít bennünket, hanem ezen életet a' láthatatlannal is összefüggésbe hozza. Hol a' nőt méltóság' gloriája környezi, ott az élet ama' magasb felszenteltetést nyerte, melly minden szentségtelen gondolatot száműz.

Szelidség, vidámság és szerelem legszebb ékei a' hölgynek; ezek által díszbe nemének 's kevélysége az emberiségnek, nem úgy mint gazdagsággal, nagy születéssel, talentommal, mert ezeket a' sors adta, amazok önnön szívéből származnak.

Az erényes nő, gyengéd anya 's okos házi asszony legszebb éke a' családnak, körülötte minden boldog a' házban, 's azon kívül; gyengéd kebléből hangzik a' rend' ékes harmóniája; minden tiszta közelében, 's minden mosolygó, a' kunyhó nyájas palotává lesz, a' tűzhely oltárrá.

A' szeretetre méltó 's becses nő igen nagy ritkaság, mert legdrágább adománya az Isteniségnek; az erényt nem lehet másképen lefesteni, mint egy nemeslelkű nő' alakjában.

Egy szerencsés háztartásban ezerféle örömván, úgy hogy néha még egy kis visszálkodás is boldogság lehet.

A' házi atya' méltóságánál nincsen nemesebb és elsőbb. Ez jó emberbarát, jó polgár, szeretettel teljes férj, hő keblű atya, 's övéinek körében oly képet ábrázol, melyre az angyalok is örvendezve tekintenek.

A' férj nem oly heves házasságban mint az előtt, szive jobb, örömei többek és tisztábbak; az élet kedvesebb előtte, 's otthon érzi magát; övét 's hazáját csak most tanulja igazán szeretni, többé nem magának, hanem azoknak él.

Az emberiségnek egyetlenegy tökély adatott 's ezzel csak a' nő bír, mert az a' tökély az anyai szeretet. Ez valódi szikrája az Istenségnek, mert minden haszonleséstől és önségtől ment. Hasonlít az anyai szeretet azon férjéhez, ki tölgyet ültet; ő ennek árnyában alig ha fog nyugodni, de a' tölgy megnő 's diszesíteni fogja az Isten' földét. Az anyai szeretet ideálja a' gyengédszivűségnek, mert csak azért él az anya, hogy a' kedvelt lényt boldoggá tegye, 's nem gondol azzal, hogy ezen égi vonzalma teljesítésével önnön maga emésztetik. Mind az, mi egy nőt oly becsessé tesz, még csak az anyai szeretettel nyilvánosul legtündöklőbben, midőn egy nemeskeblű férjnek imádott bálványává lesz. Lehet-e valami felségesebbet egy költőnek is képzelni, mint nőt az anyai szeretet' gloriájában; ezt csak az képzelheti egész miséjében 's az képes méltatni, ki emelkedettebb lélekkel a' tökély után törekszik 's azt végre feltalálva látja, mily égi dicsőüléssel bír egy kedves nő' arca, midőn az anyai szeretet' gyengéded érzelme tükröződik rajta. Akkor éri el a' nő lelkének legnagyobb nemességét, midőn tiszta mozdulatjainak az anyai hű szeretet egyetlen rugója. Ekkor esendülnek meg az aszszonyi szívnek azon hurjai, melyek eddig némán veszteglettek, 's most az élet' teljes öszhangjával ömledeznek. Ezen tökély teszi azt, hogy a' nő közelebb áll az éghez mint a' férj, ki az érzelme' ezen legdicsőbbikétől megfosztva sokkal szegényebb. — Jaj azon férjfiúnak, ki egy nő' rendeltetését felfogni nem képes és azt méltatni nem tudja; jaj annak, ki házasságban az élet' poezisát fel nem találja! De még inkább jaj azon leánynak is, ki magához méltó férjet választani nem tud!

N a p l ó.

November' 1-jén 1700 az ausztriai Háznak spanyol fiúága kihalt III *Károly* királlyal, a' mi okot szolgáltat a' spanyol successio-háborura — 1817 a' porosz király Wittenbergben leteszi alapkövét *Luther Márton'* emlékének.

- 2-kán 79 K. u. idősebb *Plinius*, Romának legnagyobb tudósai' egyike, tudásvágyának áldozata lön. A' Vezuvot, mely akkor kezdett először tüzet okádni, közlől akarta megvizsgálni, 's bár a' tüzes hamu hajóóra hullott, mindent a' mit észrevett, feljegyzett, míg az egész tájéket elborító gőztől megfojtatott.
- 3-kán 1789. A' fraancia nemzeti gyűlekezet decretál: Ezentúl Franciaországban rang-különség nem létez.
- 4-kén 1814. Norvegia Svecziával összekapcsolatik és XIII *Károly a' storthing* (országgyűlés) egyhangu választása által Norvegiának alkotmányos királya lesz.
- 5-kén 1605 az angol catholicusok türehtetlen nyomattatásuk' következésében a' szörnyű *lópor-összeesküvésre* fakadnak, mely által I *Jakab*'s az egész parlament levegőbe fogott volna felvetetni. Minden készültek már megtétettek, midőn *Mounteagle*, egyik szövetségesnek barátja, névtelen czédulát kapott, melyben megintették, hogy a' parlamentbe ne menjen, mert ott „láthatatlan kéz által rettenetes csapás fog tétetni.“ Ezáltal ezen borzasztó terv semmivé tétetett. — 1816 megnyitattik a' német szövetség' gyülekezete a' majnai *Frankfurt*-ban.
- 6-kán 1632. *Lützeni* ütközet, melyben a' nagy svéd király *Gusztav Adolf* meggyőzi ugyan *Wallenstein*, de életét is veszti a' csatában.
- 7-kén 1808. lázadás Algierban; a' dey *Achmed* basa puskalövés által megöletik és *Ali* deynek kiáltatik ki.

P O Z S O N Y B A N,

ifj. Schmid Antal' betűjével és költségén.